Federatie
Medisch
Specialisten

ROLBESCHRIJVING MEDISCH SPECIALIST PATIËNTVEILIGHEID[1]

INLEIDING

Patiëntveiligheid is een essentieel onderdeel van goede zorg. Het waarborgen van veilige zorg vraagt continue aandacht, reflectie en verbetering, met een herkenbare medisch-inhoudelijke inbreng die over specialismen, afdelingen en organisatieonderdelen heen kijkt. Veiligheidsrisico's ontstaan niet alleen door incidenten, maar ook bij veranderingen in zorgprocessen, samenwerking in netwerken, schaarste, digitalisering, de inzet van medische technologie en de toenemende complexiteit van zorg. Juist in deze omstandigheden is het van belang om bewust keuzes te maken en veiligheid structureel te borgen in het dagelijks handelen.

De medisch specialist patiëntveiligheid verbindt de klinische praktijk met de kwaliteits- en veiligheidsorganisatie, de medische staf en het bestuur. Vanuit deze verbindende en adviserende rol helpt de medisch specialist patiëntveiligheid risico's vroegtijdig te herkennen, te leren van zowel incidenten als de dagelijkse praktijk en patiëntveiligheid mee te wegen bij beleid en verandering.

Deze beschrijving biedt een handvat voor de invulling van de rol van de medisch specialist patiëntveiligheid binnen zorginstellingen. Daarmee kan het (nieuwe) medisch specialisten patiëntveiligheid helpen om (verder) invulling te geven aan deze rol.

WAT DOET DE MEDISCH SPECIALIST PATIËNTVEILIGHEID?

De rol van medisch specialist patiëntveiligheid wordt vervuld door een daartoe door de instelling aangestelde medisch specialist die zich naast zijn primaire specialisme bezighoudt met patiëntveiligheid. De medisch specialist patiëntveiligheid functioneert in het ziekenhuis als ambassadeur van patiëntveiligheid, kwaliteitsborging en risicobeheersing richting de medische staf en draagt vanuit de kwaliteitsafdeling bij aan voor de instelling relevante ontwikkelingen op dit vlak. Dat doet de medisch specialist patiëntveiligheid door bij te dragen aan kwaliteitssystemen, kwaliteits- en verbeterprocessen te coördineren, een open en lerende cultuur te stimuleren, en bij te dragen aan het te vormen kwaliteits- en veiligheidsbeleid. De medisch specialist patiëntveiligheid levert een belangrijke bijdrage aan een lerende organisatie waarin patiëntveiligheid onderdeel is van iedere verandering. Daarmee draagt deze rol niet alleen bij aan het leren van incidenten, maar ook aan het toekomstbestendig organiseren van veilige en passende zorg.

De medisch specialist patiëntveiligheid houdt verder de (inter)nationale ontwikkelingen op het gebied van kwaliteit en veiligheid bij en vertaalt deze naar interne processen en ambities. De medisch specialist patiëntveiligheid onderscheidt zich van andere specialisten door aantoonbare, overstijgende kennis en ervaring op het vlak van kwaliteit van zorg en patiëntveiligheid.

Plaats in de organisatie

Iedere instelling heeft een organisatiebrede kwaliteits- en veiligheidstructuur die zich tot doel stelt de kwaliteit van zorg en patiëntveiligheid binnen de instelling te monitoren en te verbeteren. Hoewel de inrichting in de praktijk kan verschillen, is het cruciaal binnen het medisch domein om medisch specialisten mede verantwoordelijk te maken binnen de kwaliteitsstructuur van de instelling. Het benoemen van een medisch specialist patiëntveiligheid kan helpen dit vorm te geven doordat een formele rol, met duidelijke beschrijving en mandatering, bijdraagt aan een duurzame verankering van het medisch domein binnen de kwaliteitsstructuur. In de beschrijving van de rol binnen de instelling is onder andere een duidelijke afbakening van taken en de beschikbare tijd opgenomen. In de praktijk blijkt dat de invulling van deze rol sterk varieert. Verschillen in organisatiegrootte, beschikbare tijd (fte), positionering binnen de governance en bestuurlijke inbedding leiden tot uiteenlopende taakopvattingen en resultaten.

De medisch specialist patiëntveiligheid heeft een adviserende, signalerende, verbindende en stimulerende rol en neemt de bestuurlijke of individuele professionele verantwoordelijkheid voor kwaliteit en veiligheid niet over.

1. Er worden veel termen gehanteerd voor deze rol. In deze rolbeschrijving maken wij gebruik van de term medisch specialist patiëntveiligheid, maar hier kunnen ook andere termen worden gelezen zoals Medisch Specialist Kwaliteit & Veiligheid, Chief Medical Safety Officer (CMSO), Medical Safety Officer, Quality Officer.

Randvoorwaarden

Een effectieve invulling van de rol vraagt om duidelijke randvoorwaarden.

Beschikbare tijd

De benodigde en beschikbare tijdsinvestering verschilt sterk per instelling en is afhankelijk van de grootte, complexiteit en de mate van ondersteuning. Voor een adequate uitvoering van de rol, zoals omschreven in deze rolbeschrijving, is geoormerkte tijd noodzakelijk. De beschikbare tijd heeft directe invloed op de uitvoerbaarheid en impact van de rol. Daarom dient de beschikbare tijd in verhouding te staan tot de omvang en complexiteit van de organisatie en de aan de rol toegekende verantwoordelijkheden. Het wordt sterk aanbevolen om de lokale tijdsinvestering in relatie tot het takenpakket expliciet te onderbouwen en vast te leggen.

Positionering

De positionering van de medisch specialist patiëntveiligheid binnen de instelling is cruciaal. Een duidelijke opdracht, zichtbaarheid binnen de medische staf en de organisatie en daarnaast korte lijnen met bestuur en management vergroten de effectiviteit. De vorm van positionering kan per ziekenhuis verschillen. Te denken valt aan een lid van het stafbestuur met de portefeuille kwaliteit. Of duaal management van de afdeling kwaliteit en veiligheid samen met de manager kwaliteit. Over het algemeen heeft een onafhankelijke positie de voorkeur, maar is verbinding met de medische staf in enige vorm wel noodzakelijk. De medisch specialist patiëntveiligheid heeft een sleutelrol richting het stafbestuur en de raad van bestuur, met voldoende draagvlak en mandaat om te acteren op de dossiers patiëntveiligheid en kwaliteit, en thema's te agenderen. Het is belangrijk dat het mandaat schriftelijk is vastgelegd in de taakomschrijving.

Samenwerking

De samenwerking binnen de instelling is een belangrijke succesfactor. Binnen de kwaliteitsstructuur van de instelling is er samenwerking met kwaliteits- en veiligheidsfunctionarissen. Daarnaast is er onder andere samenwerking met zorgprofessionals, patiëntvertegenwoordigers, ict, management en staf. In de praktijk verschilt de invulling van deze samenwerking per instelling, zowel binnen als buiten de kwaliteitsstructuur van een instelling. Het is belangrijk dat de kwaliteits- en veiligheidsstructuur structureel en centraal is ingebed in de organisatie om impact te kunnen maken. Binnen de kwaliteitsstructuur zijn heldere rolafspraken, wederzijds begrip van elkaars expertise en regelmatige afstemming (structureel overleg) van belang. De kwaliteitsfunctionaris brengt vaak methodische kennis, data-analyse en procesondersteuning in; de medisch specialist patiëntveiligheid voegt medisch-inhoudelijke expertise, draagvlak binnen de staf en klinische context toe. De samenwerking buiten de kwaliteitsstructuur levert andere belangrijke kennis en expertise op en is nodig voor het verkrijgen van draagvlak.

Plaats in het zorglandschap

De medisch specialist patiëntveiligheid neemt deel aan discipline-overstijgende landelijke netwerken op dit onderwerp om de kennis up-to-date te houden, uit te wisselen en te kunnen delen binnen de organisatiebrede kwaliteits- en veiligheidsstructuur van de instelling. Daarnaast is deelnemen aan landelijke netwerken belangrijk om bij te dragen aan de kennisdeling van medisch specialisten patiëntveiligheid onderling. Bij landelijke netwerken kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het netwerk medisch specialisten patiëntveiligheid van de Federatie Medisch Specialisten.

Naast het deelnemen aan landelijke netwerken houdt de medisch specialist patiëntveiligheid zijn kennis up-to-date met scholing. Dit is scholing die gericht is op de specifieke kennis en vaardigheden van een medisch specialist patiëntveiligheid, zoals inzicht in veiligheidskunde, analysemethodieken, verandermanagement en communicatie. Voor actuele informatie, praktische tools en beschikbare scholingsmogelijkheden verwijzen wij naar de website.

Voor een medisch specialist patiëntveiligheid is het ook belangrijk dat deze betrokken is bij gesprekken vanuit de instelling met externe partners. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan gesprekken met koepelpartijen, de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) en met zorgverzekeraars. Vanuit de kwaliteitsafdeling van de instelling wordt veel samengewerkt met deze partijen. Het onderhouden van goede contacten met deze partijen door de medisch specialist patiëntveiligheid helpt in een goede samenwerking.

MOGELIJKE AANDACHTSGEBIEDEN VAN DE ROL

De invulling van de rol (adviseren, coördineren en beleid maken) kan zich uitstrekken over meerdere aandachtsgebieden. Afhankelijk van de lokale context kan de nadruk verschillen. Verschillende aandachtsgebieden kunnen ook verdeeld zijn over meerdere personen. Binnen elk aandachtsgebied draagt de medisch specialist patiëntveiligheid bij aan het signaleren van trends, het leveren van inhoud vanuit de vakgroep en kritisch (mee)kijken hoe een en ander verder gebracht kan worden. Onder andere kan gedacht worden aan de volgende aandachtsgebieden en activiteiten (niet limitatief):

- Bevorderen van een open en lerende (veiligheids)cultuur.
- Prospectieve risicoanalyses en human-factorsanalyse.
- Incidentenonderzoek, calamiteiten, klachten en claims.
  - Stimuleren van laagdrempelig melden van incidenten.
  - Keuze en ondersteuning methodiek van analyse (bijvoorbeeld PRISMA, SIRE, multidisciplinair gesprek, FRAM) vanuit medisch-inhoudelijk perspectief.
  - Bewaken dat verbetermaatregelen aansluiten bij de klinische praktijk en breder in de organisatie.
  - Communicatie met patiënt/naasten, melder, collega zorgprofessionals en IGJ.
  - Peer support.
  - GOMA en open disclosure.
- Safety-II, leren van wat goed gaat.
- Indicatoren, uitkomsten en verbetercyclus.
- Kwaliteitssystemen en audits.
- Plek waar terugkoppeling plaatsvindt van audits, indicatoren, klachten, claims, et cetera voor overzicht en advisering en maken van beleid.
- Medicatie- en diagnostische veiligheid.
- Medische technologie, digitale zorg en AI.
- Transmurale zorg, overdrachten en netwerkveiligheid.
- Veiligheid bij schaarste, passende zorg en organisatieverandering.
- Verbinding ziekenhuisorganisatie en medische staf met betrekking tot patiëntveiligheid.
- Onderwijs en scholing op gebied van patiëntveiligheid, risicomanagement, kwaliteit.
- Kennisdeling, netwerken en externe vertegenwoordiging.

BENODIGDE KENNIS EN VAARDIGHEDEN

Kennis

- Opgeleid en werkzaam als medisch specialist.
- Heeft interesse in en kennis van veiligheidskunde (Safety-I en Safety-II), risicobeheersing, verandermanagement en kwaliteitsbeleid.
- Heeft interesse in en kennis van kwaliteit en veiligheid (onder andere kennis van just culture, systeemdenken, kwaliteitsgegevens en juridisch-wettelijke kaders).

Vaardigheden

- Heeft goede mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden om onderwerpen effectief voor het voetlicht te brengen, om op strategisch niveau te onderhandelen, en om beleidsplannen, adviezen en (verbeter)rapporten op te stellen.
- Heeft sociale motiverende vaardigheden om het onderwerp uit te kunnen leggen aan de achterban en andere betrokkenen, en voor het verkrijgen van draagvlak.
- Is in staat om kwaliteit en veiligheid van zorg te kunnen analyseren en veranderingen te kunnen doorvoeren.
- Is in staat om strategisch te denken over kwaliteit en veiligheid.

TOT SLOT

De rol van medisch specialist patiëntveiligheid is van grote waarde voor de kwaliteit en veiligheid van zorg. Tegelijkertijd is het een rol die zich blijft ontwikkelen en die sterk afhankelijk is van de lokale context. Deze rolbeschrijving biedt richting en houvast, maar vraagt om verdere concretisering binnen de eigen organisatie. Door bewust te investeren in positionering, samenwerking en deskundigheid kan de medisch specialist patiëntveiligheid bijdragen aan een zorgomgeving waarin veiligheid dagelijks actief wordt vormgegeven.

November 2026